

## Colofon

### Tekst en conceptontwikkeling:

Axel Wiewel/Tekstueel Publiciteit Ruinerwold, [www.axelwiewel.nl](http://www.axelwiewel.nl)

### Eindredactie:

Redactie bureau Marita Weener

### Vormgeving:

Winkontwerp Havelte

### Fotografie en illustraties:

Heimans en Thijsse Stichting, Nationaal Archief, Stadsarchief gemeente Amsterdam, Beeldbank Natuurmonumenten, Drents Archief, Axel Wiewel.  
Plattegrond Nationaal Park Dwingelderveld: © GIS afdeling provincie Drenthe.  
Plattegrond Jac. P. Thijsse Wandelroute: © Natuurmonumenten.

### Druk:

Drukkerij Van Gorcum, Raalte

### Uitgave:

Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen

### Met dank aan:

Mariska van Anholt, Colinda van der Molen, Stefan Claessens, Renate Sanders, (Natuurmonumenten), Hans Jekel, Ab Dolfing, Reinier de Leeuw, Joke Wolff (Drents Archief), Hanna Schipper (Het Drentse Landschap), Eef Arnolds, Marga Coesèl en vele anderen voor hun inspanningen om deze publicatie mede mogelijk te maken.

© 2021, Koninklijke Van Gorcum BV,

Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veeleenvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.stichting-pro.nl](http://www.stichting-pro.nl)). Ondanks alle aan de samenstelling van dit boek bestede zorg kan noch de uitgever noch de auteur aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade die het gevolg is van enige fout in deze uitgave.

NUR 410

ISBN 9789023257998

Eerste druk, 2021

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door Natuurmonumenten.

Axel Wiewel

De **redding** van het laatste  
**grote natte heideveld**  
van **Nederland**

## Inleiding



8 *Profiel* Jacobus Pieter Thijsse  
(1865-1945)

## Hoofdstuk 1



**Een visionair idee**  
32 *Staatbosbeheer* stelt  
staatsnatuurmonumenten in

## Hoofdstuk 2



**Moelijke beginjaren**  
36 *Tijdsbeeld 1* 1913 – Fragment uit  
Lofzang op de heide  
46 Geen moedeloosheid  
47 De afwegingen voor de koop van  
terreinen

# Inhoudsopgave

## Hoofdstuk 3



- Een lange weg te gaan**
- 57 Natuurmonumenten betaalt aankopen lange tijd 'uit eigen zak'
  - 61 Grote projecten uitgevoerd onder de werkverschaffing
  - 62 *Profiel* Pieter Gerbrand van Tienhoven (1875-1953)

## Hoofdstuk 4



- Grote moeite om in Drenthe gebied te verwerven**
- 66 *Tijdsbeeld 2* 1941 – 'Cultuurwand' van natuurmonument moet behouden blijven
  - 79 *Profiel* Jannes Dolfing
  - 82 Beschrijving Dwingelose heide (dr. W. Beijerinck)
  - 84 *Profiel* Willem Beijerinck (1891-1960)

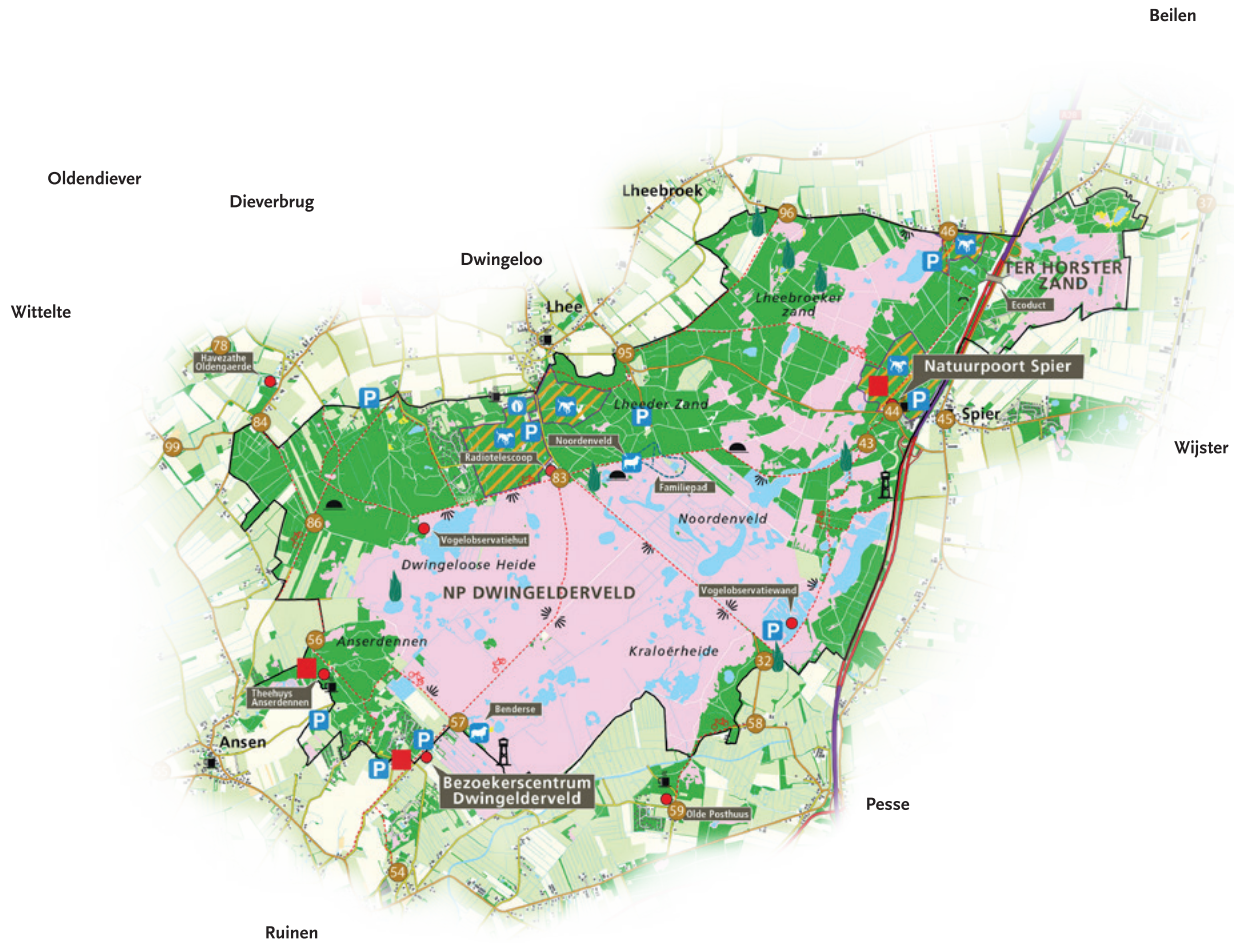
## Hoofdstuk 5



- Een verkenning in Drenthe**
- 90 Originele tekst onderzoekswandelingen Thijsse c.s.
  - 111 **Tot slot...**
  - 117 **Bronvermelding**

# Het **grootste** **natte heidegebied** van **Nederland** is **gered!**

Deze plattegrond toont het gehele Nationaal Park Dwingelderveld anno 2021. De totale oppervlakte aan heide in Nationaal Park Dwingelderveld bedraagt zo'n 1600 ha; het is daarmee het grootste aaneengesloten natte heidegebied van Nederland, en zelfs van West-Europa. Het Nationaal Park is 3700 ha groot en wordt beheerd door Staatsbosbeheer (2000 ha.) en Natuurmonumenten (1700 ha.).











# Inleiding

De bescherming van cultuurhistorisch belangrijke landschappen, natuur en levensgemeenschappen begon in Nederland rond 1900. Het Nederlandse landschap zag er toen onherkenbaar anders uit dan vandaag de dag. Onder invloed van de honger naar grond voor onder meer landbouw en stadsuitbreiding werd Nederland ontgonnen, gecultiveerd, in een steeds hoger tempo, waarbij veel flora en fauna verloren ging, karakteristieke landschappen verdwenen of werden aangetast, en soortenrijkdom slag na slag te verwerken kreeg.



Als niet aan het begin van de 20e eeuw een zekere Jac. P. Thijssse met een opmerkelijke actie van zich had laten horen, zouden natuur- en landschap misschien nóg verder opgeofferd zijn aan de overigens gerechtvaardigde roep om welvaart.

Het verhaal is bekend – in 1904 protesteerde onderwijzer, natuurkenner en auteur Jac. P. Thijssse, ondersteund door collega Eli Heimans, tegen het plan van het Amsterdamse college van B en W om het Naardermeer vol te storten met stadsvuil. Opmerkelijk genoeg won hij dat gevecht, doordat de gemeenteraad zich tegen het plan keerde. Dat was voor een groep natuurbeschermers avant la lettre voldoende reden om de koppen bij elkaar te steken en een belangenvereniging op te richten, de huidige Vereniging Natuurmonumenten. De volgende stap was niets minder dan een novum: in 1905 kocht de nieuwe vereniging het Naardermeer, zodat het gebied nooit meer ten prooi kon vallen aan ingrepen van buitenaf, door wie of wat ook. De natuurbescherming in Nederland was geboren.

### Wandelroute naar Thijssse vernoemd

In deze publicatie staan we stil bij de eerste decennia van de natuurbescherming, en zoomen in op de redding van wat vandaag de dag het grootste natte heidegebied van Nederland is, in het Drentse Nationaal Park Dwingelderveld. De aanleiding daarvoor is de eerste aankoop in dit gebied, de Dwingelose heide, die negentig jaar geleden plaatsvond. In de jaren na 1930 wist Natuurmonumenten steeds andere, aangrenzende percelen in het gebied te verwerven en op die manier deze aaneengesloten, karakteristieke natte heide voor het nageslacht te bewaren. In 2020 zou dit feit luister worden bijgezet met de opening van een 13 km lange wandelroute die naar Jac. P. Thijssse is vernoemd, maar de coronacrisis veroorzaakte een jaar uitstel van de uitvoering van die plannen.

De moeite die de redding van dit laatste grote natte heidegebied in 1930 kostte, is kenmerkend voor het fenomeen van natuurbescherming in de eerste decennia van de 20e eeuw. Het veiligstellen van natuur voor latere generaties was als vechten tegen de bierkaai, met argumenten die niet iedere

grondeigenaar begreep, over waarden die niet als zodanig werden (h)erkend. Mannen zoals Jac. P. Thijssse en Eli Heimans gingen het gevecht aan tegen onwetendheid, onbegrip en desinteresse, met J.Th. Oudemans, Piet van Tienhoven en Jan Drijver in de voorhoede van het bestuur van Natuurmonumenten. En vele gelijkgestemden in hun kielzog, onder wie Jan P. Strijbos, Hendrik Heukels, Willem Heinsius, Marinus van der Goes van Naters, Coenraad Kerbert, Anton Burdet, Henri Polak en vele andere Nederlanders van naam. Passief tegengewerkt door een overheid die lange, lange tijd slechts geïnteresseerd leek in het bevorderen van de economie, zonder daarbij veel oog te hebben voor het *welzijn* van haar burgers. Daardoor moest natuurbescherming het decennialang zonder wettelijke basis stellen, en ging veel kostbare natuur en erfgoed nodeloos verloren.

Tussen de vele teleurstellingen was daar af en toe een zwaarbevochten overwinning van een terrein, gebied of landgoed dat aan de bezittingenlijst van Natuurmonumenten kon worden toegevoegd. Allengs lukte dat steeds vaker. De liefde voor natuur in

de breedste zin van het woord won steeds meer aanhangers, opnieuw onder invloed van Heimans en Thijssse, die natuuronderzoek en het recreëren in de natuur al vóór de Naardermeer-kwestie met toegankelijke publicaties hadden gestimuleerd. Vanaf 1906 droeg Thijssse daar nog meer aan bij door de publicatie van een reeks Verkade-albums over natuur en landschap in Nederland, die door een groot publiek werden gelezen en verzameld.

### De erfenis van Thijssse

Al met al kan Thijssse – en in zekere zin ook Heimans, die echter negen jaar na de oprichting van Natuurmonumenten overleed – gezien worden als degene die de pilaren van het gebouw van de natuurbescherming heeft opgezet, en dit samen met talloze anderen heeft uitgebouwd tot een beweging die heel wat volgers telt. Dat heeft in ruim honderd jaar tijd tot veel moois geleid, zoals het beheer van zo'n 110.000 hectare natuur en erfgoed door Natuurmonumenten, exclusief het bezit van de twaalf provinciale landschappen, en van Staatsbosbeheer. In dit boek wordt deze prestatie van formaat in het kort beschreven. Veelzeggend geïllustreerd door de citaten van alarmerende waarschuwingen wanneer weer ergens een terrein of gebied op de schop dreigde te gaan, gesteld in de taal van toen. In de hoop en verwachting dat de lezer zich rea-

liseert dat Nederland, dat te boek staat als land met – voor Europese begrippen – ‘maar weinig natuur’, toch op dat gebied nog aardig wat te bieden heeft. En dat dat komt doordat ruim een eeuw geleden een paar mensen zich grote zorgen maakten over het verloren gaan van steeds meer natuur, en het daar niet bij lieten zitten. Met in het achterhoofd de wetenschap dat de eerste voorvechters van deze beweging nog niet of nauwelijks de beschikking hadden over hedendaagse verworvenheden zoals schrijfmachine – lees computer –, telefoon of auto, wat de proporties van het verrichte werk huizenhoog maakt. Goed om zich dat te realiseren in de huidige tijd, waarin de natuur onder grote druk staat, en de enorme, veelzijdige waarde ervan voor de mens door sommigen ter discussie wordt gesteld!

De auteur